

รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

The External Quality Assessment Model Emphasizing Community Participation in Marginalized Schools

Received: September 13, 2025

Revised: October 7, 2025

Accepted: November 26, 2025

นริศรา เสือคล้าย*

Narissara Suaklay

ธนียา Yeada**

Thaniya Yaodum

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ เพื่อพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบในภาคเหนือและภาคใต้ จำนวน 97 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินประสิทธิภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวทางในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล
2. รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกฯ คือ 1) ก่อนการประเมิน เป็นการดำเนินงานของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพ และการพัฒนาผู้ประเมินคุณภาพภายนอก 2) ระหว่างการประเมิน เป็นการประเมินคุณภาพภายนอก และ 3) หลังการประเมิน เป็นการรายงานผลการประเมิน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปพัฒนาโรงเรียน
3. จุดเด่นของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกฯ คือ ตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้ประเมินจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการประเมิน และมีความเป็นกลาง

คำสำคัญ : การประเมินคุณภาพภายนอก/ การมีส่วนร่วมของชุมชน/ โรงเรียนชายขอบ

*อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

Lecturer Dr., Department of Educational Measurement and Evaluation, School of Education, University of Phayao, Thailand

**อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Lecturer Dr., Department of Evaluation and Research, Faculty of Education, Thaksin University, Thailand

Corresponding Author E-mail Address: thaniya.y@tsu.ac.th

Abstract

The objective of this research is to study good practices for allowing community participation in quality assurance, to develop and evaluate the effectiveness of an external quality assessment model focused on community participation in marginalized schools. The target group consists of 97 stakeholders associated with border schools in the northern and southern regions. Research tools include interview forms, questionnaires, and effectiveness evaluation forms. Data is analyzed using median, interquartile ranges, and content analysis.

The research findings indicate that:

1. The approach to participating the community in quality assurance for marginalized schools is involvement in decision-making, implementation, and evaluation.
2. The external quality assessment model consists of: 1) Pre-assessment, involving the school's actions and the development of external quality assessors; 2) During the assessment, the external quality evaluation; and 3) Post-assessment, reporting the results, knowledge exchange, and applying it for school improvement.
3. Key features of the external quality assessment model include responsiveness to the needs and expectations of the community, opportunities for community assessors to participate in all assessment processes, and neutrality.

Keywords : External Quality Assessment/ Community Participation/ Marginalized Schools

บทนำ

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และการยอมรับจากสังคม เนื่องจากมีกระบวนการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของสถานศึกษา เป็นระยะ ซึ่งประกอบด้วยการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก โดยสถานศึกษาที่จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ คือ สถานศึกษาที่ผ่านการประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ซึ่งเป็นหน่วยงานประเมินคุณภาพ มาตรฐานภายนอก ทำให้ประชาชนในสังคมสามารถเชื่อมั่นและไว้วางใจในระบบการศึกษาของประเทศ ผลจากการประเมินคุณภาพมาตรฐานภายนอก ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามรายงานของสำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2563 (Office of Educational Testing Service, 2020) พบว่า ในเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 225 เขต มีจำนวน 45 เขต ที่มีสถานศึกษาไม่ได้รับการรับรองคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษา จาก สมศ. ทั้งรอบสองและรอบสามจำนวน 10 แห่ง ขึ้นไป และมีจำนวนสถานศึกษาที่ไม่ได้ รับการรับรองมาตรฐานการศึกษา รอบสามจำนวน ตั้งแต่ 75 แห่ง ขึ้นไป โดยเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง 45 เขตพื้นที่

.....
การศึกษากระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งการที่มีเขตพื้นที่การศึกษาหลายแห่งมีจำนวนสถานศึกษาที่ไม่ได้รับการรับรองคุณภาพการศึกษาเป็นจำนวนมาก

โรงเรียนที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. โดยส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่ขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน อาทิ บุคลากร งบประมาณ หรือแม้แต่วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะโรงเรียนชายขอบที่อยู่ห่างไกลความเจริญ และขาดแคลนสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ สอดคล้องกับการศึกษาของอิทธิพล พลเยี่ยมหาญ (Pholthiamhan, 2019) พบว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ประสบปัญหาเกี่ยวกับสถานศึกษาขนาดเล็ก คือ การที่โรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่จำนวนมากไม่สามารถสะท้อนถึงคุณภาพ และประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาได้ เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล มีต้นทุนในการจัดการเรียนการสอนต่อหัวที่สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ทำให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร

โรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่ทำหน้าที่หลักในการให้การศึกษาอบรมอย่างเป็นระบบแก่เด็ก เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม ชุมชนมีส่วนในการให้ประสบการณ์ที่เป็นรากฐานทางขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และเจตคติแก่เด็ก ดังนั้นโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้ตรงตามความต้องการของชุมชน และเหมาะสมกับสภาพทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยถือว่าโรงเรียนเป็นของประชาชน จัดดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ผลจากการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ทั้งทางตรงในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและทางอ้อมในรูปแบบของสมาคมผู้ปกครอง ศิษย์เก่า หน่วยงาน องค์กรภาครัฐภาคเอกชน รวมทั้งสถานประกอบการต่าง ๆ สิ่งที่เห็นได้ชัดคือสถานศึกษาเป็นผู้จัดทำหลักสูตรเพื่อจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมาย วิสัยทัศน์ ความต้องการ และบริบทของท้องถิ่น โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ การที่สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการการศึกษาด้วยตนเอง ย่อมทำให้คุณภาพผู้เรียน คุณภาพการบริหารจัดการการศึกษาแตกต่างกันไป ดังนั้น การพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ต้องอาศัยการทำงานเชิงระบบ (System Approach) การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาโดยมีมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมายความสำเร็จ จึงมีความสำคัญในการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

ถึงแม้ว่าชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามากขึ้น แต่บทบาทที่มีเป็นเพียงผู้กำหนดมาตรฐานเท่านั้น แต่ยังไม่ได้มีบทบาทในการกำกับ ตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา ตามความคาดหวังของชุมชน เนื่องจากเป้าหมายของการจัดการศึกษาของโรงเรียนชายขอบมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั่วไป ที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาสู่สากลตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของประเทศ บรรลุเป้าหมายทั้งในระดับชาติและนานาชาติ แต่เป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียนชายขอบ คือ การตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกจึงควรมีความแตกต่างจากโรงเรียนโดยทั่วไป กล่าวคือ เมื่อเป้าหมาย

.....
ของการจัดการศึกษาของโรงเรียนชายขอบ เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนก็ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ประเมิน เพื่อยืนยันสภาพจริงในการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ควรสอดคล้องกับความคาดหวังและความต้องการของชุมชน

แม้ว่างานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น งานวิจัยของเกษม วัฒนชัย (Watanachai, 2003) ที่ทำการศึกษาบทบาทของครอบครัวในการสืบทอดค่านิยมและการพัฒนาคุณธรรมหรืองานวิจัยของณรงค์ โตแหยม (Toyaem, 2008) ที่ทำการศึกษาบทบาทชุมชนในกระบวนการวางแผนและติดตามการจัดการศึกษา แต่ยังคงขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนชายขอบ แนวทางหรือรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่ออกแบบเฉพาะสำหรับโรงเรียนชายขอบ โดยคำนึงถึงความพร้อม ทรัพยากร และบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทั้งยังขาดตัวอย่างเชิงประจักษ์ของโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบในกระบวนการประกันคุณภาพ เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบการประเมินที่เหมาะสม ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม นอกจากจะช่วยสะท้อนศักยภาพของโรงเรียนชายขอบได้ตรงตามสภาพจริง ซึ่งมุ่งให้การจัดการศึกษากลายเป็นกิจกรรมของทั้งโรงเรียนและชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชายขอบที่โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและต้องพึ่งพาอาศัยกันในการจัดการศึกษา

จากสภาพปัญหาข้างต้น การประเมินคุณภาพภายนอกสำหรับโรงเรียนชายขอบจึงควรมีการศึกษาว่าชุมชนสามารถเข้าไปมีบทบาทในการประกันคุณภาพในขั้นตอนใดบ้าง และมากน้อยเพียงใด และแนวทางในการประเมินคุณภาพแตกต่างจากโรงเรียนอื่น ๆ อย่างไร เนื่องจากสถานศึกษามีความพร้อมที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความยุติธรรม และสะท้อนศักยภาพเชิงพื้นที่ของกลุ่มโรงเรียนชายขอบตามความต้องการและความคาดหวังทางการศึกษาของคนในชุมชน ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้ จึงมุ่งเน้นการศึกษารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอก โดยทำการศึกษาจากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) เกี่ยวกับการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและอาศัยมุมมองภายใต้บริบทชุมชนท้องถิ่นที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ เพื่อให้สะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของการจัดการศึกษาของโรงเรียนชายขอบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

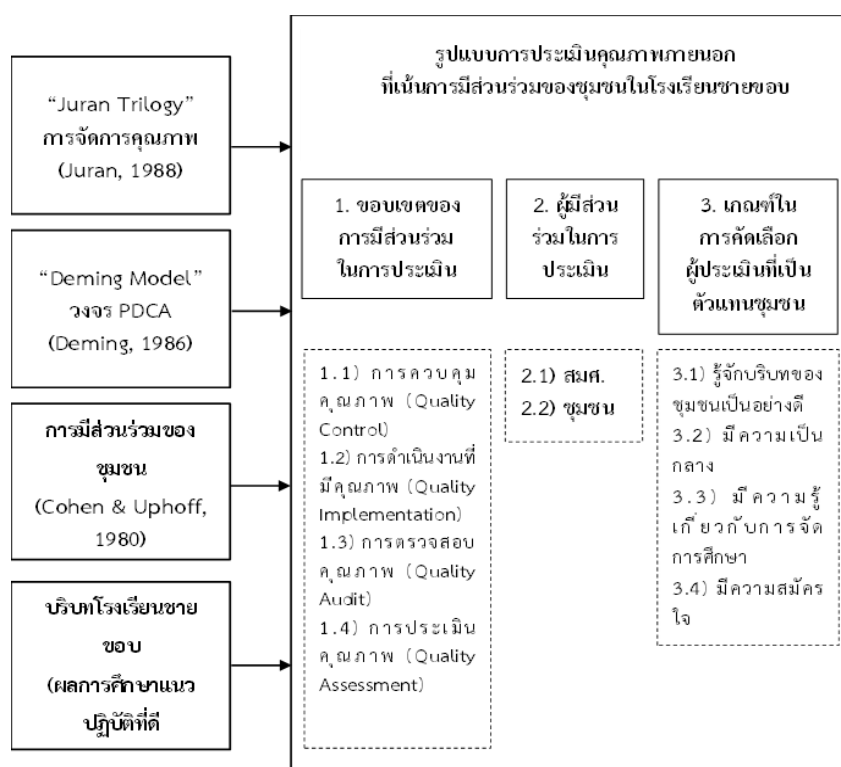
การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนของ Cohen and Uphoff (1980) ที่ได้กำหนดกรอบการมีส่วนร่วมของชุมชน ออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ 1) ประเภทของการมีส่วนร่วม 2) ผู้มีส่วนร่วม และ 3) กระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมกับแนวคิดการประกันคุณภาพของ "Juran Trilogy" (Juran, 1988) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนคุณภาพ (Quality Planning), การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) และการปรับปรุงคุณภาพ (Quality Improvement) และ Deming Model (Deming, 1986) ที่กำหนดวงจร Plan-Do-Check-Act (PDCA) ในการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบ และการประเมินและข้อมูลที่ได้จากการถอดบทเรียนโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพ ทำให้ได้กรอบแนวคิดในการพัฒนา “รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน” เป็น 3 มิติ คือ มิติที่ 1 ขอบเขตของการมีส่วนร่วมในการประเมิน มิติที่ 2 ผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน และมิติที่ 3 เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ประเมินที่เป็นตัวแทนชุมชน ซึ่งจากผลการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการถอดบทเรียนโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ โดยดำเนินการวิจัยเป็นระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนมกราคม 2567 - เดือนมกราคม 2568 ดังนี้

..... ระยะที่ 1 การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ของโรงเรียนชายขอบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการประกันคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาระยะนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบ จำนวน 44 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามประสบการณ์และมุมมองของแต่ละกลุ่ม โดยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ดังนี้

1) สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มตามจังหวัดในภาคเหนือและภาคใต้ ทำให้ได้ตัวแทนจังหวัดของแต่ละภาค เป็นภาคละ 2 จังหวัด รวมเป็น 4 จังหวัด โดยภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา ภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา และจังหวัดปัตตานี

2) เลือกตัวอย่างแบบเจาะจงโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ทำให้ได้ตัวแทนโรงเรียนของแต่ละจังหวัด โดยกลุ่มเป้าหมายในแต่ละโรงเรียนมีจำนวน 11 คน ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชน 2 คน ผู้ปกครอง 2 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 2 คน ผู้บริหาร 1 คน ครูหรือบุคลากร 2 คน และตัวแทนจากเขตพื้นที่การศึกษา 2 คน ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายในขั้นตอนนี้จึงประกอบด้วยโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) จำนวน 4 โรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Creswell (2007) และกฎ Rules of Thumb ตามแนวทางของ Nastasi and Schensul (2005)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ฉบับ คือ 1) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) สำหรับเขตพื้นที่การศึกษา และ 2) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) สำหรับสถานศึกษา โดยแบบสัมภาษณ์ทั้งสองฉบับมีความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มตามจังหวัดในภาคเหนือและภาคใต้ ทำให้ได้ตัวแทนจังหวัดของแต่ละภาค เป็นภาคละ 2 จังหวัด รวมเป็น 4 จังหวัด โดยภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา ภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา และจังหวัดปัตตานี จากนั้นทำการสุ่มอำเภอที่ตั้งอยู่ในบริเวณพรมแดนหรือพื้นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญของเมือง

2) ขอความร่วมมือจากเขตพื้นที่การศึกษาตามจังหวัดที่ได้จากการสุ่ม เพื่อทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ

3) ประชุมทีมวิจัยเพื่อทำการคัดเลือกโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ และจัดทำแผนเพื่อชี้แจงรายละเอียด และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนชายขอบที่ผ่านการคัดเลือก ทำให้ได้ตัวแทนโรงเรียนของแต่ละจังหวัด

4) ขอความร่วมมือจากโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ที่ผ่านการคัดเลือก เพื่อจัดประชุมชี้แจงรายละเอียด และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

5) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ จากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบทั้ง 4 จังหวัด จังหวัดละ 1 โรงเรียน โดยกลุ่มเป้าหมายในแต่ละโรงเรียนมีจำนวน 11 คน ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชน 2 คน ผู้ปกครอง 2 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 2 คน ผู้บริหาร 1 คน ครูหรือบุคลากร 2 คน และตัวแทนจากเขตพื้นที่การศึกษา 2 คน

6) นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาตรวจสอบสามเส้าจากมุมมองที่แตกต่างกัน (Different Perspectives) เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลจากหลากหลายมุมมองของกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทต่างกัน มีความคิดเห็นหรือมุมมองที่แตกต่างหรือไม่ ทำให้เห็นภาพรวมของข้อมูลที่ครอบคลุมและเข้าใจปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น (Jick, 1979) จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

2.1 การสร้าง (ร่าง) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

ในขั้นตอนนี้เป็นการนำผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการถอดบทเรียนโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ ร่วมกับกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดทฤษฎีของผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) มาร่างเป็นรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ แล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

2.2 การประเมิน (ร่าง) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ในขั้นตอนนี้เป็นการนำ (ร่าง) เป็นรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาคุณภาพของ (ร่าง) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) และด้านความรับผิดชอบ (Evaluation Accountability)

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาระยะนี้ คือ ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบร่างรูปแบบ จำนวน 9 คน เพื่อพิจารณาคุณภาพของ (ร่าง) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประกันคุณภาพ 3 คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวัดและประเมินผล 3 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะนี้ คือ แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินประสิทธิภาพของ (ร่าง) รูปแบบ ตามมาตรฐานการประเมินโปรแกรม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) และด้านความรับผิดชอบ (Evaluation Accountability) (Yarbrough et al., 2010) มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ และข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด ซึ่งแบบประเมินมีความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 0.67 - 1.00 และมีความเที่ยง (Reliability) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.97

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) สัมภาษณ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอก ร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) ร่างรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาร่างเป็นรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) ตรวจสอบรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวัดและประเมินผล 3 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 9 คน
- 4) ปรับแก้ “ร่าง” รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ปรับแก้แล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตรวจสอบอีกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน (Median: Mdn) โดยพิจารณาค่าที่มากกว่าหรือเท่ากับ 3.50 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range: IQR) โดยพิจารณาค่าที่ไม่เกิน 1.50 และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

ในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบทั้งภาคเหนือและภาคใต้ เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) และด้านความรับผิดชอบ (Evaluation Accountability)

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาระยะนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบ จำนวน 44 คน โดยทำเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) จำนวน 4 โรงเรียน ทำให้ได้ตัวแทนโรงเรียนของแต่ละภาค ทั้งภาคเหนือและภาคใต้ กลุ่มเป้าหมายในแต่ละโรงเรียนมีจำนวน 11 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา 3 คน ผู้บริหาร 1 คน ครูหรือบุคลากร 4 คน และตัวแทนจากเขตพื้นที่การศึกษา 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นเครื่องมือฉบับเดียวกับระยะที่ 2

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ขอความร่วมมือจากโรงเรียนชายขอบโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อจัดประชุมชี้แจงรายละเอียด และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบทั้งภาคเหนือและภาคใต้

3) การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean: M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ของผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบทั้งภาคเหนือและภาคใต้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean: M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ผลการวิจัย

สามารถสรุปผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ

ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญของเมืองมีความคาดหวังต่อตัวผู้เรียนใน 2 ลักษณะ คือ กลุ่มที่มุ่งเน้นพัฒนาทักษะทางอาชีพ และกลุ่มที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นพัฒนาทักษะทางอาชีพ ในการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน ผู้ปกครองคาดหวังให้บุตรหลานของตนเองสามารถช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ สามารถอ่านออก เขียนได้ แต่สิ่งที่ได้จากโรงเรียนเกินกว่าที่คาดหวัง เพราะนอกจากที่บุตรหลานจะสามารถอ่านออกเขียนได้และช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว บุตรหลานยังมีความกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจมากขึ้น มีความสุขและสนุกกับการมาโรงเรียน และอยากให้

.....
โรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียน ส่วนกลุ่มที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนน้อย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญของการศึกษา ว่าการศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้เด็กมีงานที่มั่นคงและมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ ประกอบกับการที่ผู้ปกครองเล็งเห็นศักยภาพของลูกหลานว่าสามารถพัฒนาเชิงวิชาการที่สามารถนำไปใช้ในการแข่งขันหรือเป็นพื้นฐานในการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ จึงคาดหวังให้เด็กมีความเป็นเลิศทางวิชาการ

ดังนั้นแนวทางในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประกอบด้วย ขอบเขตการมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) และ 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนชายขอบที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) มี 5 ประเด็น ได้แก่ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหาร คุณภาพผู้เรียน และบทบาทของชุมชน จึงนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ ที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมในระบบการศึกษา และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบตามทฤษฎีใช้แนวคิดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของ Juran (1988) and Deming (1986) ร่วมกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนของ Cohen and Uphoff (1980) ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ขอบเขตของการมีส่วนร่วมในการประเมิน มี 4 ประเด็น คือ 1) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) 2) การดำเนินงานที่มีคุณภาพ (Quality Implementation) 3) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) และ 4) การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) มิติที่ 2 ผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน มี 2 ส่วน คือ 1) ผู้ประเมินภายนอกจาก สมศ. และ 2) ผู้ประเมินจากชุมชน โดยผู้ประเมินภายนอกจาก สมศ. ยังคงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการประเมิน และมิติที่ 3 เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ประเมินที่เป็นตัวแทนชุมชน มีเกณฑ์ในการคัดเลือก 4 ข้อ คือ 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์กับกิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและเห็นพัฒนาการการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน 2) เป็นผู้ที่มีความเป็นกลาง มีทัศนคติที่ดีต่อการประเมิน มุ่งให้โรงเรียนเกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง 3) เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา และ 4) เป็นผู้ที่มีความสนใจในการเข้าร่วมเป็นผู้ประเมิน

จาก “รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบตามทฤษฎี” ข้างต้น ผู้วิจัยนำมาพัฒนาเป็น “รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ” เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยแบ่งกิจกรรมการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ก่อนการประเมิน ระยะที่ 2 ระหว่างการประเมิน และระยะที่ 3 หลังการประเมิน โดยมีรายละเอียดของแต่ละระยะดังนี้

.....

ระยะที่ 1 ก่อนการประเมิน เป็นการดำเนินงานก่อนที่โรงเรียนจะได้รับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งประกอบด้วยการทำงาน 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การดำเนินงานของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพ มีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้ 1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน 2) การร่วมกันวิเคราะห์ความคาดหวังเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน และทิศทางการพัฒนาโรงเรียน 3) การกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน 4) การปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน และ 5) การกำกับติดตามการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยระยะที่ 1 เป็นขั้นตอนของการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) ซึ่งเป็นการกำหนดคุณภาพมาตรฐานการศึกษาที่ใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษา โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ซึ่งปรากฏในขั้นตอนที่ 2 การร่วมกันวิเคราะห์ความคาดหวังเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน และทิศทางการพัฒนาโรงเรียน และ 3 การกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนี้ยังเป็นขั้นตอนของการดำเนินงานที่มีคุณภาพ (Quality Implementation) โดยเป็นการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้วางไว้ เพื่อให้บรรลุคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การบรรลุตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ซึ่งปรากฏในขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ทั้งยังมีขั้นตอนของการตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) โดยเป็นการกำกับ ติดตาม และควบคุมผลการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่กำหนดขึ้น โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับติดตามการดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมนอกชั้นเรียนของสถานศึกษา ซึ่งปรากฏในขั้นตอนที่ 5 การกำกับติดตามการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

ส่วนที่ 2 การพัฒนาผู้ประเมินคุณภาพภายนอก มีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้ 1) การคัดเลือกผู้ประเมิน 2) การกำหนดเกณฑ์การประเมินให้มีความยืดหยุ่นตามบริบทเชิงพื้นที่ 3) การกำหนดบทบาทของผู้ประเมินจาก สมศ. และชุมชน 4) การพัฒนาสมรรถนะในการประเมินสำหรับผู้ประเมินจากชุมชน และ 5) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการประเมิน โดยในขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกผู้ประเมิน ควรคัดเลือกผู้ประเมินที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษา การมีผู้ประเมินที่มีความเข้าใจในด้านการศึกษาและบริบทของโรงเรียนช่วยให้การประเมินมีความละเอียดและมีคุณภาพ ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเกณฑ์การประเมินให้มีความยืดหยุ่นตามบริบทเชิงพื้นที่ การสร้างเกณฑ์การประเมินที่ยืดหยุ่นสามารถตอบสนองต่อบริบทและความจำเป็นเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดบทบาทของผู้ประเมินจาก สมศ. และชุมชน การชี้แจงบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ประเมินจาก สมศ. และชุมชนเป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาสมรรถนะในการประเมินสำหรับผู้ประเมินจากชุมชน การฝึกอบรมและพัฒนาสมรรถนะการประเมินสำหรับผู้ประเมินจากชุมชนช่วยเสริมสร้างความสามารถในการดำเนินการประเมินอย่างมีมาตรฐาน และประสิทธิภาพ และ ขั้นตอนที่ 5 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการประเมิน เป็นการสื่อสารและให้

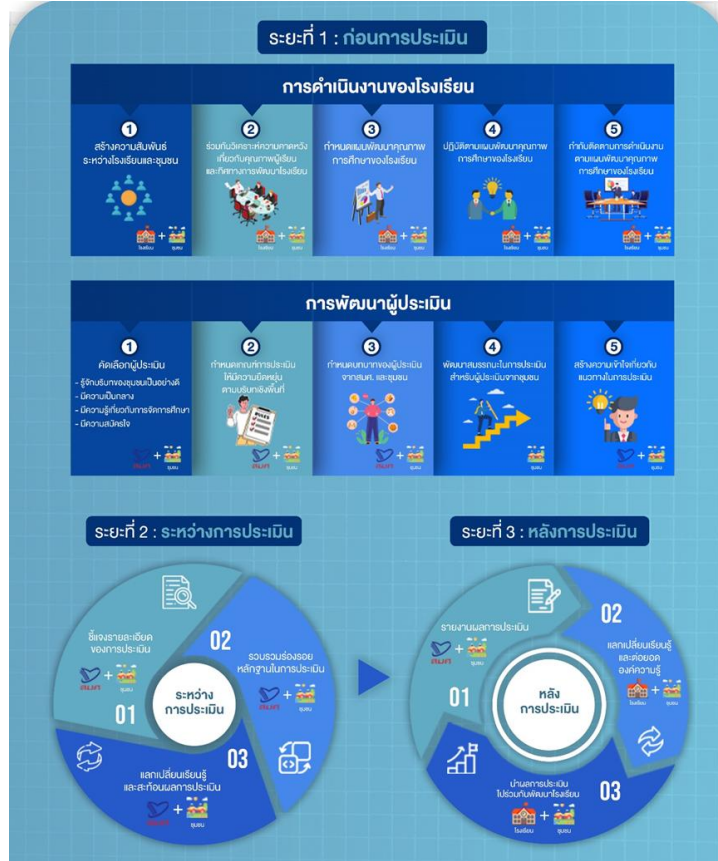
.....
ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการประเมินเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าใจในกระบวนการและวัตถุประสงค์ของการประเมิน

ระยะที่ 2 ระหว่างการประเมิน เป็นขั้นดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การชี้แจงรายละเอียดของการประเมิน 2) การรวบรวมร่องรอยหลักฐานในการประเมิน และ 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการประเมิน โดยระยะที่ 2 ระหว่างการประเมิน เป็นขั้นตอนของการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) เป็นการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินในประเด็นที่ชุมชนมีความรู้ความสามารถ โดยใช้ประสบการณ์ที่มีเกี่ยวกับบริบทของสถานศึกษาในการประเมิน รวมทั้งการสะท้อนผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาตามความต้องการหรือบริบทของชุมชน เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีกับโรงเรียนให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ได้ ซึ่งปรากฏในขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมร่องรอยหลักฐานในการประเมิน และ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการประเมิน

ระยะที่ 3 หลังการประเมิน เป็นการดำเนินงานเมื่อเสร็จสิ้นการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การรายงานผลการประเมิน 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ และ 3) การนำผลการประเมินไปร่วมกันพัฒนาโรงเรียน โดยในขั้นตอนที่ 1 การรายงานผลการประเมิน การรายงานผลการประเมินที่เป็นระบบช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องถึงสถานการณ์ปัจจุบันของโรงเรียน การสื่อสารผลการประเมินที่ชัดเจนสามารถสร้างความเข้าใจและจุดมุ่งหมายร่วมกันในการพัฒนา การจัดทำรายงานที่สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนพร้อมข้อเสนอแนะ จะช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถวางแผนแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ 2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นการส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผ่านการแบ่งปันประสบการณ์และการเรียนรู้จากกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยโรงเรียนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะสามารถพัฒนาแนวทางการสอนที่ดีขึ้นและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ส่วนในขั้นตอนที่ 3 การนำผลการประเมินไปพัฒนาโรงเรียนนั้น การวิเคราะห์และประเมินผลจะต้องถูกนำมาวางแผนการพัฒนาที่ชัดเจน โดยยึดผลการประเมินเป็นฐานข้อมูลในการสร้างกลยุทธ์ การร่วมกันพัฒนาผ่านการประชุมหรือเวิร์คช็อปจะช่วยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของโรงเรียน จึงสามารถตอบสนองต่อความต้องการจริงได้มากขึ้น

โดยมีผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบจากผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) และด้านความรับผิดชอบ (Evaluation Accountability) โดยทุกข้อรายการในการประเมินมีค่ามัธยฐาน เท่ากับ 5 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.00-1.00

สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

3. ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ จากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนชายขอบทั้งภาคเหนือและภาคใต้ พบว่า โดยภาพรวมรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy) และความเป็นไปได้ (Feasibility) ตามลำดับ ส่วนความรับผิดชอบ (Evaluation Accountability) มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ แสดงให้เห็นจุดเด่นของ “รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ ตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของชุมชน เนื่องจากโรงเรียนชายขอบที่ตั้งอยู่ในบริเวณพรมแดนหรือพื้นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญของเมือง และเป็นบริบทชุมชนที่ผู้เรียนมีความเป็นพหุวัฒนธรรมและได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกับสถานศึกษาทั่วไป โดยไม่ได้มุ่งเน้นความสำเร็จเชิงวิชาการ แต่ให้ความสำคัญกับการ

.....
อยู่รอดในสังคม การอ่านออกเขียนได้ การมีทักษะชีวิตและอาชีพ ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนกระแสหลักของ
ประเทศที่มุ่งเน้นการแข่งขันทางวิชาการ ดังนั้น รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนประเภทนี้
จึงควรมีความแตกต่างจากโรงเรียนโดยทั่วไป

2) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ มีการเปิด
โอกาสให้ผู้ประเมินจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ
(Quality Control) การดำเนินงานที่มีคุณภาพ (Quality Implementation) การตรวจสอบคุณภาพ
(Quality Audit) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) เนื่องจากผู้ประเมินจากชุมชนมีความรู้ เข้าใจ
บริบทของชุมชนเป็นอย่างดี และมีประสบการณ์เชิงพื้นที่ จึงสามารถสะท้อนผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนได้ตรง
ตามความต้องการหรือบริบทของชุมชนได้อย่างแท้จริง นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้และประสบการณ์
ที่มีกับโรงเรียน โรงเรียนสามารถนำข้อสรุปที่ได้ไปจัดการเรียนการสอนเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนให้ตรงกับ
บริบทและความต้องการของชุมชน นำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถช่วยพัฒนาชุมชนให้มีชีวิตความเป็น
อยู่ที่ดีขึ้น

3) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ มีการให้
ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการประเมิน ตั้งแต่ขั้นตอนของการควบคุมคุณภาพ
(Quality Control) การดำเนินงานที่มีคุณภาพ (Quality Implementation) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality
Audit) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ทำให้คนในชุมชนได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มี
เกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนมาใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียน จึงเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน
ภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และเกิดความรักและหวงแหนโรงเรียน

4) รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ
มีผู้ประเมิน 2 ส่วน คือ ผู้ประเมินจาก สมศ. และผู้ประเมินจากชุมชน จึงทำให้มีความเป็นกลางใน
การประเมิน โดยผู้ประเมินภายนอกจาก สมศ. ยังคงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการประเมิน เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับ
การอบรมและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์ในการประเมินเป็นอย่างดี แต่ต้องเป็นผู้ประเมินที่มีทัศนคติและ
เจตคติที่ดีในการประเมิน มีความยืดหยุ่นตามบริบทเชิงพื้นที่ของโรงเรียน ไม่ควรเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนเป็นหลัก ควรประเมินตามจุดเน้นหรือความคาดหวังของบริบทเชิงพื้นที่ ส่วนการเปิดโอกาสให้ผู้
ประเมินจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินนั้น จะเป็นการประเมินในมิติที่ชุมชนมีความรู้ความสามารถ โดย
ใช้ประสบการณ์ที่มีเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนในการประเมิน ซึ่งจำเป็นต้องคัดเลือกตัวแทนชุมชนที่มีคุณสมบัติ
เหมาะสมมาเป็นผู้ประเมิน เช่น จะต้องเป็นคนในพื้นที่ที่เข้าใจบริบทเชิงพื้นที่เป็นอย่างดี และมีความรู้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ

แนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ ประกอบด้วย ขอบเขตการมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) และ 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) เกิดขึ้นเมื่อมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษา หรือกิจกรรมการต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยมีการดำเนินการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน และชี้แจงแนวทางการปฏิบัติให้ชุมชนรับทราบ เพื่อใช้เป็นแนวทางเดียวกันในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้แบบเครือข่ายของพิณสุตา สิริธรรังศรี (Siritarangsri, 2019) ที่เสนอว่าการจัดการเรียนรู้แบบเครือข่ายการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย (1) การร่วมคิด (2) การร่วมวางแผน (3) การร่วมปฏิบัติ (4) การร่วมแก้ไขปรับปรุง (5) การร่วมประเมินผล (6) การร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และ (7) การร่วมชื่นชมผลงาน หากส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะส่งผลโดยตรงให้เกิดการมีส่วนร่วมไปในขั้นของการดำเนินการ และการติดตามประเมินผลได้ เนื่องจากการร่วมตัดสินใจและมีการดำเนินงานของคนในชุมชนมาตั้งแต่ต้นทำให้เกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) มีลักษณะเป็นผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมโดยตรง หรือเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียน ทั้งการส่งเสริมบุคลากรให้เข้าร่วมกิจกรรม และการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นอกจากนี้คนในชุมชนทั้งที่มีและไม่มีบุตรหลานเรียนอยู่ที่โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนในรูปแบบการเป็นปราชญ์ชุมชน ผู้ให้ความรู้หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ตามประเด็นหรือหัวข้อที่นักเรียนต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกตกนก แก้วนพรัตน์ (Kaewnopparat, 2019) ที่ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อศึกษานั้น ส่วนใหญ่เป็นการเข้าร่วมในขั้นของการบริจาคเงินหรือสิ่งของต่าง ๆ ให้ความรู้ สละเวลาและแรงงาน ตามที่โรงเรียนได้ขอความร่วมมือมาเท่านั้น นอกจากนี้โรงเรียนยังเปิดให้ใช้สถานที่ของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมของคนในชุมชนได้ด้วย เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเกิดความสัมพันธ์ที่ดี

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน และเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลในการประเมินเท่านั้น ยังไม่ค่อยปรากฏในฐานะของผู้มีอำนาจในการประเมินโดยตรง จะพบได้เพียงโรงเรียนเดียวคือโรงเรียนบ้านน้ำมิน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินวิทยฐานะของครูที่บรรจุเข้ามาใหม่ในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกตกนก แก้วนพรัตน์ (Kaewnopparat, 2019) ที่ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษา

.....
ขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน ซึ่งเป็นขั้นก่อนการดำเนินการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา หากส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะส่งผลโดยตรงให้เกิดการมีส่วนร่วมไปในขั้นของการดำเนินการ และการติดตามประเมินผลได้ เนื่องจากกิจกรรมการระดมทรัพยากรที่จะเกิดขึ้นนั้นมาจากการร่วมตัดสินใจและมีการดำเนินงานของคนในชุมชนมาตั้งแต่ต้นทำให้เกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน

จะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนในฐานะศิษย์เก่า กรรมการสถานศึกษา หรือผู้ปกครองที่จะต้องมีความรักความผูกพันกับโรงเรียน และให้ความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยเหลือ โรงเรียนในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาของบุตรหลาน และเด็กในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี ลัภนโชคดี (Lapanachokdee, 2017) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลและพัฒนาการของระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากการประเมินคุณภาพภายนอกทั้งสามรอบของ สมศ. ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพหรือการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของสถานศึกษา ประกอบด้วย ความเข้มแข็งของศิษย์เก่า หากศิษย์เก่ามีความรักและผูกพันกับโรงเรียน จะให้การสนับสนุนโรงเรียนทั้งในด้านงบประมาณ แรงงาน การระดมทุน/ทรัพยากร การร่วมคิดร่วมวางแผน และร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนอย่างเข้มแข็งความเข้มแข็งของกรรมการสถานศึกษา หน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน และชุมชนเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียนทั้งในด้านงบประมาณ ทุนการศึกษา แรงงาน การระดมทุนซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีของโรงเรียนกับหน่วยงานดังกล่าว และความพร้อมและความร่วมมือของผู้ปกครองในการดูแลเอาใจใส่นักเรียนทั้งในด้านพฤติกรรมและการเรียน และความร่วมมือกับกิจกรรมของโรงเรียน

2. รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ และประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ

โรงเรียนชายขอบที่อยู่ในเขตภาคเหนือและภาคใต้มีความคาดหวังต่อผู้เรียนไปในทิศทางเดียวกัน คือ ไม่ได้มุ่งเน้นความสำเร็จเชิงวิชาการ แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่รอดในสังคม การอ่านออกเขียนได้ และการมีทักษะชีวิต ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนกระแสหลักของประเทศ ที่มุ่งเน้นการแข่งขันทางวิชาการ ดังนั้น รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนประเภทนี้จึงควรมีความแตกต่างจากโรงเรียนโดยทั่วไป โดย “รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ” แบ่งกิจกรรมการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ก่อนการประเมิน ระยะที่ 2 ระหว่างการประเมิน และระยะที่ 3 หลังการประเมิน

ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ แสดงให้เห็นจุดเด่นของ “รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ” มีจุดเด่นดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของชุมชน เนื่องจากโรงเรียนชายขอบที่ตั้งอยู่ในบริเวณพรมแดนหรือพื้นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญของเมือง และเป็นบริบทชุมชนที่ผู้เรียนมีความเป็นพหุวัฒนธรรม และได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกับสถานศึกษาทั่วไป โดยไม่ได้มุ่งเน้นความสำเร็จเชิงวิชาการ แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่รอดในสังคม

.....
การอ่านออกเขียนได้ การมีทักษะชีวิตและอาชีพ ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนกระแสหลักของประเทศ ที่มุ่งเน้นการแข่งขันทางวิชาการ ดังนั้น รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนประเภทนี้จึงควรมีความแตกต่างจากโรงเรียนโดยทั่วไป สอดคล้องกับเมธี อนันต์ (Anan, 2023) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบ ควรเน้นไปที่การศึกษาต่อควบคู่กับทักษะวิชาชีพ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาต่อในสายอาชีพที่ยังเป็นที่ขาดแคลนในตลาดแรงงานในแหล่งชุมชนนั้น ๆ ดังนั้นระหว่างที่จัดการเรียนการสอนปกติ ควรส่งเสริมด้านทักษะอาชีพให้กับนักเรียน เพื่อให้มีทักษะไปใช้ประกอบอาชีพในอนาคต และยังสามารถสร้างรายได้เสริมในระหว่างเรียนได้อีกด้วย

รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ มีการเปิดโอกาสให้ผู้ประเมินจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การดำเนินงานที่มีคุณภาพ (Quality Implementation) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) เนื่องจากผู้ประเมินจากชุมชนมีความรู้ เข้าใจบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี และมีประสบการณ์เชิงพื้นที่ จึงสามารถสะท้อนผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนได้ตรงตามความต้องการหรือบริบทของชุมชนได้อย่างแท้จริง นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีกับโรงเรียน โรงเรียนสามารถนำข้อสรุปที่ได้ไปจัดการเรียนการสอนเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนให้ตรงกับบริบทและความต้องการของชุมชน นำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถช่วยพัฒนาชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเมธี อนันต์ (Anan, 2023) ที่กล่าวว่า การพัฒนาการศึกษาสำหรับโรงเรียนชายขอบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเท่าเทียม นักเรียนชนบทไม่จำเป็นต้องใช้บทเรียนเดียวกับเด็กในเมือง ซึ่งนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลควรได้ความรู้ที่ตอบสนองกับความต้องการในการใช้ชีวิตของตนเอง ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงควรทำให้เด็กในพื้นที่มองเห็นคุณค่าในวิถีของชุมชนตนเอง และพร้อมกลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง

รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ มีการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการประเมิน ตั้งแต่ขั้นตอนของการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การดำเนินงานที่มีคุณภาพ (Quality Implementation) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ทำให้คนในชุมชนได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนมาใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียน จึงเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ภาครัฐมีใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และเกิดความรักและหวงแหนโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกตกนก แก้วนพรัตน์ (Kaewnopparat, 2019) ที่พบว่า การจัดกิจกรรมการระดมทรัพยากรแต่ละครั้ง ควรเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนในชุมชนให้เข้ามาร่วมจัดการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและการติดตามผลการดำเนินงานและการนำทรัพยากรไปใช้เพื่อการศึกษาของนักเรียน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เข้ามาร่วมในขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน ซึ่งเป็นขั้นก่อนการดำเนินการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา หากส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะส่งผลโดยตรงให้เกิดการมีส่วนร่วมไปในขั้นของการดำเนินการ และการติดตามประเมินผลได้ เนื่องจากกิจกรรมการระดมทรัพยากรที่จะเกิดขึ้นนั้นมาจากการร่วมตัดสินใจและมีการดำเนินงานของคนในชุมชนมาตั้งแต่ต้นทำให้เกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน

.....

รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ มีผู้ประเมิน 2 ส่วน คือ ผู้ประเมินจาก สมศ. และผู้ประเมินจากชุมชน จึงทำให้มีความเป็นกลางในการประเมิน โดยผู้ประเมินภายนอกจาก สมศ. ยังคงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการประเมิน เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์ในการประเมินเป็นอย่างดี แต่ต้องเป็นผู้ประเมินที่มีทัศนคติและเจตคติที่ดีในการประเมิน มีความยืดหยุ่นตามบริบทเชิงพื้นที่ของโรงเรียน ไม่ควรเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นหลัก ควรประเมินตามจุดเน้นหรือความคาดหวังของบริบทเชิงพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี ถิ่นโชคดี (Lapanachokdee, 2017) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลและพัฒนารายงานของระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากผลการประเมินคุณภาพภายนอกทั้งสามรอบของ สมศ. ผลการวิจัยพบว่า สมศ. ควรคัดเลือกผู้ประเมินที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และแนวทางการประเมินอย่างถ่องแท้ มีความยุติธรรม เข้าใจบริบท เข้าใจกฎ ระเบียบ และข้อปฏิบัติของโรงเรียนในสถานะปัจจุบัน มีความรู้ที่ทันสมัยเกี่ยวกับแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา รวมทั้งสามารถรายงานผลการประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโรงเรียนได้ สอดคล้องตรงตามสภาพจริง ส่วนการเปิดโอกาสให้ผู้ประเมินจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินนั้น จะเป็นการประเมินในมิติที่ชุมชนมีความรู้ความสามารถ โดยใช้ประสบการณ์ที่มีเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนในการประเมิน ซึ่งจำเป็นต้องคัดเลือกตัวแทนชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาเป็นผู้ประเมิน เช่น จะต้องเป็นคนในพื้นที่ที่เข้าใจบริบทเชิงพื้นที่เป็นอย่างดี และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี ถิ่นโชคดี (Lapanachokdee, 2017) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลและพัฒนารายงานของระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากผลการประเมินคุณภาพภายนอกทั้งสามรอบของ สมศ. ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประเมินต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการศึกษาอย่างแท้จริง โดยอาจเป็นครูหรือผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารโรงเรียนมาก่อน นอกจากนั้นเพื่อให้ผู้ประเมินมีความเข้าใจโรงเรียนอย่างแท้จริง ควรคัดเลือกผู้ประเมินที่เป็นคนในพื้นที่/ ท้องถิ่นของโรงเรียนที่จะประเมิน หรืออาจกำหนดให้ผู้ประเมินเข้ามาคลุกคลีกับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความใกล้ชิด เข้าใจบริบทของโรงเรียนและได้ข้อมูลในสภาพจริง ซึ่งจะทำให้ได้ผลการประเมินที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงโดยไม่จำเป็นต้องใช้การประเมินแบบเป็นทางการแต่อย่างใด

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องกำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน การกำหนดกลไกเวทีสาธารณะประจำปี และการพัฒนาเครื่องมือประเมินที่เปิดโอกาสให้ชุมชนสะท้อนข้อมูลอย่างเป็นระบบ สถานศึกษายังสามารถนำผลการวิจัยไปออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมบทบาทปราชญ์ชุมชน และใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามแนวทางของสามารดี ผ่องศรี และคณะ (Pongsri, et al., 2012) เพื่อเพิ่มความหมายของการมีส่วนร่วมจากระดับการสนับสนุนไปสู่ความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืน นอกจากนี้ การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนและกรรมการสถานศึกษาผ่านการอบรมด้านการประกันคุณภาพการศึกษาจะช่วยยกระดับบทบาทชุมชนจากผู้ร่วมกิจกรรมไปสู่ความเป็นเจ้าของร่วมกันอย่างแท้จริง และส่งผลให้การประกันคุณภาพการศึกษายั่งยืนมีพลวัตมากขึ้นและตอบสนองบริบทท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย

1) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สามารถนำรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ ไปใช้กำหนดเป็นแนวทางในการประกันคุณภาพภายนอก สำหรับโรงเรียนชายขอบและโรงเรียนที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อให้ได้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่เหมาะสมกับบริบท ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชน

2) โรงเรียนชายขอบสามารถนำรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ ไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) เมื่อสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) นำรูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบไปใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างต่อเนื่อง ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบจากการใช้รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนชายขอบ เป็นการศึกษาเฉพาะในบริบทโรงเรียนชายขอบเท่านั้น จึงควรนำแนวทางในการพัฒนารูปแบบการประเมินภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจากงานวิจัยครั้งนี้ ไปพัฒนารูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์พิเศษประเภทอื่นเพิ่มเติม เพื่อให้ได้รูปแบบการประเมินภายนอกที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของโรงเรียนแต่ละประเภท

ทุนสนับสนุน

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

Reference

- Anan, M. (2023). Remote Area Classroom: Opportunity And Equality In Education. *Journal Of Nisitwang*, 25(1), 120–128. (in Thai)
- Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis*. MIT Press.
- Jick, T. D. (1979). Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 602-611.
- Juran, J. M. (1988). *Juran on Planning for Quality*. Free Press.

-
- Kaewnopparat, K. (2019). *Community Participation in Resource Mobilization Management for Education of Small Schools Providing Basic Education under the Subdistrict Administrative Organization*. [Master's thesis]. Thammasat University. (in Thai)
- Lapanachokdee W. (2017, December 19). *Factors Affecting Quality Levels and Quality Development of Basic Educational Institutions based on Three External Quality Assessment Rounds of Office of National Education Standards and Quality Assessment*. <https://www.onesqa.or.th/upload/download/202103231503005.pdf>
- Nastasi, B. K., and Schensul, S. L. (2005). Contributions of Qualitative Research to the Validity of Intervention Research. *Journal of School Psychology*, 43(3), 177-195.
- Office of Educational Testing Service, Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education. (2020). *Guidelines for the Development of the Education Quality Assurance System According to the Ministry of Education Quality Assurance Regulations 2018*. N.A. Rattana Trading Limited Partnership. (in Thai)
- Pholhiamhan, I. (2019). The Educational Challenge of Thailand's Small-Sized Secondary Schools. *Phimoldhamma Research Institute Journal*, 6(2), 93–104. (in Thai)
- Pongsri, S., Rinnukarn, S., Kaewwiset, B., Jaidet, N., Klangmanee, R., Meesil, A., Pongkaew, K., Prasam, N., Talangkarn, K., Pinitmontri, J., Puangchompu, W., Wongpanich, P., Sriwarom, S., Sanbunruang, M., Ketkan, S., Sangkla, W., Prajuabsuk, N., Srisawang, T., Yuwa, Y., . . . Bunnam, S. (2012, December 8). A study of the development process for a model small school in organizing learning processes with community and school participation in primary schools under the Office of the District Education Area 1, Yasothon Province, Phase 1. https://elibrary.tsri.or.th/project_contentTRFN.asp?PJID=RDG55E0071
- Toyaem, N. (2008). *Guidelines for Developing the Quality of Educational Management in Educational Institutions under Local Administrative Organizations in Sukhothai Province*. [Master's thesis]. Pibulsongkram Rajabhat University. (in Thai)
- Watanachai, K. (2003). *Management for Quality Improvement*. (1st ed.). Bangkok: Office of the National Education Commission. (in Thai)
- Yarbrough, D. B., Shulha, L. M., Hopson, R. K., and Caruthers, F. A. (2010). *The Program Evaluation Standard: A Guide for Evaluators and Evaluation Users*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.